למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש=וג"ל שהם מלאכות הרבנים חסר אחת וכשעצאו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאות' ל"מ מלאכות: **רביעי** אומר עליו הלל הגדול. רביעי גרסי' ולא גרסינן חמישי ולה"ר יוסף טוב עלם שכתב בסדרו* קימעא לשתות מים יכנס אם חולה הוא אז איסטנים ואי בעי משתיא חמרא משום אונס לומר בחמישי הלל הגדול ישתנה תימה כיון שאוסר לשתות אין תיקנו כוס חמישי הא ארבע כוסות תיקנו ולא חמישי וכן מה שאוסר לשתות אפי' מים הא לא מבטלי טעם מצה דאפילו אחר הפסח לא אסר לקמן רק מיני מיכלא אבל מיני משתיא אפילו יין לא מיקן לאסור והא דאמר בין שניסי לרביעי לא שתה מפרש בירושלמי שלא שתכר ושלא יוכל לומר הלל וכן פסק רבי' שמואל לקמן* דכל שתיה מותרת ואפי' לפי המפרשים בין שניסי לרביעי לא שתה שלא יבטל טעם מצה מ"מ במים לא מיירי אלא ביין דומיא בין לאשון לשני ישתה דמיירי ביין כי היכי דינגרריה לגיסה כדאמרי' לעיל [דף קח.] ומיהו רוב עמא דבר לשתות וגם רב אלפס התיר מים ולא אסר רק יין: מאי

מאי לאו בהא קמיפלגי למ"ד עד "אם הבנים שמחה" סבר "הללויה"=ריש פירקא ומאן דאמר "עד בצאת ישראל" סבר "הללויה"=סוף פירקא? רב חסדא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא סברי "הללויה"=סוף פירקא מ"ד עד "בצאת ישראל" שפיר ומאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" "ועד בכלל", ונימא עד "הללויה" וכי תימא דלא ידעינן הי "הללויה" ונימא "הללויה" של אם הבנים שמחה, קשיא, רבה בר רב הונא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא "הללויה"=ריש פירקא מאן דאמר עד "אם הבנים שמחה"=שפיר ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" סבר "עד"=ולא עד בכלל, ונימא עד "הללויה" וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל, קשיא: **ותותם בגאולה**: אמר רבא ק"ש והלל=גאל ישראל, דצלותא=גואל ישראל מ"ט, דרחמי נינהו אמר רבי יוחנן דקידושא="אשר קדשנו במצותיו" [ח](וצונו) דצלותא="קדשנו במצותיך" מ"ט? דרחמי נינהו, אמר רב אחא בר יעקב וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא "למען תזכור את יום" וכתיב התם "זכור את יום השבת לקדשו": **כשם שגדולים**. כאברהם כיצחק ויעקב: **דברכים אימא**. משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל: ה"ג

רשב"ם

מאי לאו בהא קמיפלגי. דהכי תנאי אליבא דב"ש בהללויה פליגי אי סוף פירקא הוא אי ריש פירקא הוא הלכך האי נקט מילתיה בהך ליטנא והאי מילתיה באידך ליטנא אבל אליבא דבית הלל דליכא הללויה עד חצי למעטינו מים לא פליגי כו' אלא אידי דמיחלפי מילתיה דב"ש משום הללויה אי ריש פירקא הוא אי לא, מיחלפי נמי מילתייהו דבית הלל למינקט האי מילתיה סוף פירקא ואידך ריש פירקא כי היכי דאמרי אליבא דב"ש: **מ"ד עד בצאת עד ולא עד בכלל**. ואי הוא אמר עד אם הבנים הוא משמע ולא אם הבנים שמחה בכלל: **ומ"ד עד אם הבנים קסבר עד ועד בכלל**. ואי הוא אמר בצאת הוא משמע דאף בצאת בכלל ופלוגתייהו דבית הלל ליכא לפרושי נמי בכה"ג: **וגימא עד סלגיה**. למ"ד עד בצאת ולא עד בכלל: **קרים שמע**. ברכת גאולה שאחר ק"ש: **וסלגי**. של גליבי פסחים שתותם גאל ישראל כי"ע דמתניתין שמספר ומשבח על גאולת ישראל שעברה: **דלגופא גואל ישראל**. שאנו מתפללין על העתיד: **דקידושא וקדשנו**. דהודאה היא על שעבר: **דלגופא קדשנו**. לפי שאנו אומרים אותה באמצע תפלה ראוי לאומרה בלשון בקשה: **צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום**. בין בכוס בין בתפלה של שבת בגזירה שוה דפסח ובשאר מועדים במה מצינו מפסח: ה"ג כתיב הכא "למען תזכור את יום צאתך" וכתיב התם "זכור את יום השבת": **דתפטרתא**. במסכת סופרים (*פרק יג) תניא להו לברכות דהפטרה ומפרש דמגן דוד דאומר ובגלותא שייך לומר עפי "מגמיח קרן ישועה" משום דרחמי נינהו ואנו מבקשין שיגמיח קרן ישועה לישראל ורביע שלמה היה אומר משום הכי לא שייך למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו מגן אברהם ותרי תחיות כהדדי לא שייך בתפלה: **כשם שגדולים עשר בארץ**. נתן הגבית אמר לדוד כן מפי הקב"ה שכשם שאותמים במגן דוד, "הגדולים"=אברהם יצחק ויעקב, ואע"ג דבשלשתן לא חתמינן היינו לפי שאין חותמין בשתים דכתיב "והיה ברכה" מיהו שלשתן מזכרין בברכת אבות אבל דוד שהוא ימיד בברכה הקבועה לו במי יחתומו אם לא במגן דוד: **סבי דפומבדיתא**. רב יהודה ורב עינא בסוף פרק ראשון דסנהדרין (דף יז): **בשבתא**. בשבת דעלמא שאינו י"ט: **יומא טבא**. בלא שבתא דאינו בשבת ויום טוב חתים תרוייהו "מקדש השבת וישראל והזמנים" כדמפרש במסכת ביצה (דף יז) **שבתא דקביעא וקיימא**. משמע ימי בראשית ואינה תלויה בקביעת החודש: **דברכיס אימא**. משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל: **קידוש ברכים מי ליפא**. בבית הכנסת ובסעודת חתן: **מתני' ברכת השיר**. בגמרא מפרש: **בין סכופות אלו**. בין שנים הראשונים לשנים האחרונים אם רצה לשתות שתה: **בין ג' לד' לא ישתה**. מנאתי בגמרא ירושלמי למה לא ישתה כדי שלא ישתכר דהו לא מצי למימר הלל ופריך התם והלא כבר משוכר הוא שתה כבר הרבה בסעודתו? ומשני "יין" שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר, "וה"ה נמי דיין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין ראשון לשני ישתה דהא לא ממעט תנא אלא בין ג' לד': **גמ' ש"מ ברכת המזון מעונה כוס**. דף מ"ד: שמעת מינה מהא מתני' תמני ש"מ ברכת המזון מעונה כוס ולימא נמי דממתני' שמעינן ליה דאמר ברים פירקא **ד"ג מרבע כוסות תקינו להו רבנן וכל מד ומד נעביד כיס מצוה**. כלומר ראוי שיעשה בו מצוה אבל בשאר ימות השנה לא בעי כוס שתה כאן אין הכוס בא בשביל ברכת המזון: יהלוך

[ח] נמרא דקידושא דאמר קדשנו במצותיו דלגופא מי:

[*כהלכה ס ואילך]

[עיי' לעיל מנ: מ"ש שם עה"ג]

ס"א והילכתא כסבי דפומבדיתא

[לעיל קח.]

[לעיל קה:]

רבינו חננאל

והותם בגאולה אמרי ק"ש והלל הותמין גאל ישראל צלותא גואל ישראל מאי טעמא רחמי נינהו אם"רבי יוחנן ברכה דקידוש אק"ב אבל של תפלה קדשנו בצוותיך מאי טעמא דתפלה רחמי נינהו וצריך שיזכיר יציאת מצרים (בלילות) [בקידוש היום] כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתיב התם למען תזכור את יום צאתך מצ'. אמר רבה בר יוחנן בצלותא הותמין מצמיח קרן ישועה בתפארה מגן דוד שנאמר ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. תאני רב יוסף שהותמין בהפטרה מגן דוד כדרך שהותמין בתפלה מגן אברהם. אמר ריש לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומר אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב יכול יהו הותמין בכלן ת"ל והיה ברכה אין הותמין אלא בך בלבד. אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דהוו אמרו בשבתא בין בקידושא בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבא כו' ואסקינא בסבי דפומבדיתא מדאמר רבינא אנא אקלעי לסורא לגבי מרימר ונחית שליח צבור לקמיה ואמר בסבי דפומבדיתא והוו כולי עלמא משתקי ליה ואמר להו מרימר שבקוה דהלכתא בסבי דפומבדיתא: מזגו לו כוס שלישי ברך על מזונו אמר לו רבינא לרבא ש"מ ברכת מעונה כוס אמר ליה ארבע כוסות דתקון רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה. רביעי נטר עליו את ההלל ויאמר עליו ברכת השיר מאי